ստացեր են իրենց վրայ։ Չեն կրնար պաշտօնի պատասխանատուութիւններէն խորշիլ։ Պ. Աշմէտ-Պարթլէթ այս վիճաբանութեան մէջ բոլորովին արտաւոց եղանակ մը գործածեց։ Այլ համարձակապէս քննադատելին կառավարութիւնը, բայց ընդհանրապէս խնդրոյ ներքև գտնուող առաջարկութեան վրայ խօսեցաւ։ Այս մասին ամէն խօսք մեծ զգուշութեամբ և զրեթէ երկիւղածութեամբ պէտք էր ըսուի։

«Պ. Մնսու բռնադատման սկզբունքն չընդունեց։ Բացատրութիւն խնդրեց այն ոիշտ ընթացքէ նկատմամբ, ուր կառաջադրեմք հետևիլ դեռ կատարելապէս ի հանդէս չեկած պարագայից մէջ, վերաբերութեամբ բռնադատական միջոցներու գործածման։ Պէտք է եղեր յայտարարեմք թէ միթ ունի՞մք բռնական միջոցներ գործածել Թուրքիոյ մէջ, թէ ոչ բոլորովին կը հրաժարի՞մք այդպիսի գաղափարէ մը։ Ոչ ունիք այդպիսի հարցում մը կրնայ լինիլ բանաւորապէս։ Երբ միջազգային բարեմտութեան վրայ հաստատեալ պարտաւորութիւններ ունենաք, որոցմով օտար երկրի մը գործոց կրնաք միջամտել, անհնար է՝ որ այդ գործոց շարունակութեան միջոցին՝ ճշդիւ յայտնէք թէ տակաւին անծանօթ պարագայից մէջ մինչև ո՛ր աստիճան յառաջ երթալ մտադիր էք։ Այսպիսի հարցմանց դէմ յարդանօք ժխտում մ'և եթ կարելի է հանել։ (Պ. ՕՆԱԼՈՒ.—Ես ըսած էի որ ժողովոյս նստաշրջանին վերջանալէն առաջ տեղեկութիւն տաք, և ո՛չ թէ անմիջապէս։) Բայց այդ ալ դժուարութիւնէ չը կրնար ազատել զիս (կը յարէ Պ. Կատսթոն։) Քաղաքական առ կախ գործերը ժողովոյս նիստերու շրջանին վերջանալէն առաջ մեծապէս յառաջացած կրնան լինիլ. բայց կարելի է որ այս մեծ շփոթութեանց մասին տակաւին ըստ բաւականին յառաջացած չը լինին։ Կառավարութենէն այս բանը միայն սպասելու իրաւունք ունիք որ նա բացորոշապէս յայտարարէ թէ ինք զգուշութեամբ կը գործէ ծանուցեալ պարտուց սահմանին մէջ, թէ նոր նպատակներ և անվաւեր դիտումներ չը ստեղծեր, ոչ ալ գործողութեան անլուր միջոցներ։ (Հաւանութեան աղաղակներ։) Խորհրդարանին ընդհանուր վստահութեան և կառավարութեան խոհեմութեան ու չափաւորութեան մասին ընդհանուր ապահովութիւն՝ անոր բռնելիք ընթացքէ նկատմամբ երաշխաւորութիւն մը պէտք է լինին ժողովոյս։ Պահպանողականաց կողմը տրամադրութիւն մը կայ Եւրոպական համաձայնութիւնը տարակոյսի ներքև ձգելու, այդ համաձայնութիւնն օգտակար նպատակաց համար գործածելու կարելիութեան առարկելու, և նշանակելու թէ երկրորդական շարժառիթք կրնան մէն մի տերութեան գործողութեան ճնաել և օգտակար արդեանց արգելք լինիլ։ Այդ կրնայ ճշմարիտ լինիլ։ Վեհ. Թագուհւոյն կառավարութիւնն Եւրոպական համաձայնութիւնն երբէք ստոյգ և անխախտ գործողութեան միջոց մը չէ համարած։ Մեր բաածն այս է որ առանց Եւրոպական համաձայնութեան ոչինչ կրնայ ձեռք բերուիլ. թէ առանց Եւրոպական համաձայնութեան՝ ընդդիմութիւն, դժկամակութիւն, անկարգութիւն և անյաջողութիւն կը տեսնուին։ (Հաւանութիւն) Անգլօ-Թիւրք պայմանագիրն այդ անյաջողութեան մեծ օրինակ մ'է։ Փոքր Ասիոյ բարբարոսներուն մասին այդ պայմանագրին արդիւնքը բացարձակ ոչնչութիւն եղաւ։ Այդ պայմանագրին նկատմամբ Եւրոպական տէրութեանց նախանձին օրինակը տուաւ Գաղղիա. թէև այդ օրինակն յայտժամ (Լորա Պէքոնսֆիլտի պաշտօնավարութեան ժամանակ) դժբաղդաբար ծածկուած էր մեզնէ, (հաւանութիւն.) և ոչ միայն Եւրոպական տէրութեանց, այլ և Թուրքիոյ մտքին մէջ նախանձ յառաջ բերաւ, ամենազօրաւոր կասկած մ'արթնցուց թէ Անգղիա, այդ պայմանով, Փոքր Ասիոյ մէջ իւր ազդեցութիւնն ու գերիշխանութիւնը պատի հաստատել Օսմ. ազդեցութեան և գերիշխանութեան տեղ։ Այս դժբաղդ արդիւնքներն ազդարարութիւն մ'են թէ մեք մեր գլխուն այդպիսի բացառիկ ընթացք մը պէտք չէ բռնենք։ Կրնայ ըսուիլ որ Արևելեան Եւրոպիոյ մէջ քիչ մը բարիք եղաւ, բայց որչափ բարիք որ եղաւ Արևմտեան տէրութեանց ձեռամբ, Եւրոպական համաձայնութեան միջոցաւ եղաւ։ Հելլենական թագաւորութեան գոյութիւնը մեր առջև յիշատակարան մ'է այն բաներուն, որք Եւրոպական համաձայնութեամբ կրնան ձեռք բերուիլ, զի թէև միաբան գործողութիւն մը չէր այն, սակայն Եւրոպական ամենամեծ տէրութեանց երեքն յայնժամ միացած էին և ոչ մէկ Եւրոպական տէրութիւն դէմ կը դնէր։ Եթէ այդպէս է, բանաւոր չը լիներ ըսել թէ այս համաձայնութեան սկզբունքն, որ վերջապէս մարդկութեան մի մեծ յաղթանակն յառաջ բերած է՝ Արևելից մէջ ազատութիւն և արդարութիւն հաստատելով և Արևելեան ամբողջ ցեղի մը յուսոյ դուռ բանալով,-այդ սկզբունքը չէ՛ յարմար գործիք մը, որ կ'արժէ փորձել, մինչև որ նոյնքան բարի և նոյնչափ մեծ արդիւնքներ արտադրած ուրիշ լաւագոյն գործիք մը գտնէք։

(Մասիս)

ԹԻՒՐՔԻԱ

Կ. Պոլսի «Stamboul» ֆրանսիական լրագիրը 15 սեպտ. հրատարակած համարի մէջ առաջնորդող յօդուածով բանակուում է Թիւրք մամուլի և մանաւանդ «Վակիթ» և «Հաքիքաթ» լրագիրների դէմ։ «Կարելի էր կարծել, ասում է լրագիրը, որ փոխանակ հասկանալու երկրի անվստահ դրութիւնը Թիւրք մամուլը իր պարտաւորութիւնները չըմբռնելով իրան նպատակ է դրել մինչև ծայրայեղութիւն հասցնել անզգուշութեան (կամ անամթութեան) ընթացքը, որ նա բռնել է վերջին ժամանակներս։ Երէկ «Վակիթ» և «Հաքիքաթ» ասես թէ իրար խօսք էին տուել, միմեանց երդվել էին մէկ մէկու դերազանցել և որ մրցանակի գինը նորան պիտի պատկանէր, որը աւելի վտանգաւոր ծայրայեղութիւններ կը յայտնէր։

Յօդուածները, ինչպէս ասում է «Stamboul» լրագիրը, լի են սպառնալիքներով յոյների դէմ (որոնք դրանց կարծիքով կը կոտորվեն ալբանցիներից), Անգլիայի դէմ, որին Թիւրք լրագիրները նախագուշակում են ամենամօտ ապագայի մէջ մի ապստամբութիւն ամբողջ Հնդկաստանի մէջ։ Իսկ Հայաստանի մասին Թիւրք լրագիրը յայտնում է, որ ամենափոքր շուտափութիւն, ամենաչնչին ճնշումն որ արած կը լինի այս երկրի համար նորոգութիւնները ձեռք բերելու համար մի նշան կը լինի առաւել անխնայ կոտորման, քան թէ այն որ կատարվել է արևելեան Ռումելիայի մէջ։»

«Stamboul» լրագիրը այսպէս է շարունակում իր յօդուածը։

«Մենք միայն մեր զարմանք կը յայտնենք որ Թիւրք լրագիրը այն կարծիքի է, թէ հայոց հարցի լուծումն միայն կոտորումներ կարող է առաջ բերել։ Մենք յուսով ենք, որ իր այնդածին չը նայելով, «Հաքիքաթը» բաղդաւորապէս ոչինչ չէ կարող վստահապէս ասել և նրա ասածները լոկ սպառնալիքներ են։ Բայց սպառնալիքները դեռ ևս ոչ մի մեծ պետութեան համար արգելք չեն եղել իրագործել հաստատ մի վճիռ։ Իսկ եթէ էլ իրագործվէին Թիւրք լրագրի նախագուշակութիւնները և եթէ էլ պետութիւնները նախատեսէին այս տեսակ դժբաղդութիւններ, նրանք այնու ամենայնիւ յետ չէին կանգնի ամեն միջոց գործ դնել Բերլինի ուսադաժողովի և կոնֆերէնցիայի վճիռները իրագործելու նպատակով. և անկասկած այն վայրենութիւնները, որ նախագուշակում է «Հաքիքաթ» կոտորաբեր կը լինէին նախ և առաջ նոյն իսկ Թիւրքիայի համար։

«Մենք չենք պահանջում, որ մամուլի դէմ խիստ միջոցներ գործ դրվեն, այլ ընդհակառակ նոյն ազատութիւնն ենք ցանկանում նրանց, որպէս և մեզ համար, մինչև անգամ «Օսմանլիի» համար, չը նայելով որ նա քրիստոնեայ այն խմբագիրներին, որք նրա իմաստուն գաղափարները չեն բաժանում, աքսորել է պահանջում—Բայց որովհետև հասարակութիւնը, իրաւացի թէ սխալ, կարծում է թէ «Հաքիքաթի» յօդուածները բարձրից են թելադրած, մենք նոր մինիստրութեանը խրատ կը տայինք այնպիսի միջոցներ գործ դնելը որք ընթերցողներին կը համոզէին, թէ նա մերժում է այնպիսի գաղափարներ, ինչպէս դրա, որոնց դէմ մենք ահա մաքառում ենք և որք, ճշմարիտ է, հրատարակվել են նախ քան նոր մինիստրութիւնը վարչական գործերը յանձն առած էր։

ԱՖԳԱՆԻՍՏԱՆ

Գենեռալ Ֆէյրի զօրաբաժնի մէջ եղած «Standard» լրագրի թղթակիցը սեպտեմբերի 5-ից հետևեալ կերպով նկարագրում է Կանդահարի դրութիւնը քաղաքի պաշարման վերջանալուց յետոյ։

Երբ սեպտեմբերի 4-ին գենեռալ Ֆէյրի հետ հասայ Կանդահար, քաղաքը կատարեալ անապատ էր ներկայացնում։ Փողոցների մէջ մարդիկ չը կային, խանութները փակված էին և երբեմն երբեմն միայն փողոցների մէջ կարելի էր նկատել բնակիչներին։ Այնպէս էր թուում, որ քաղաքը բացառապէս անգլիական զօրքերով էր բնակեցրած։ Այսօր քաղաքը կերպարանափոխվել է։ Բնակիչները ամեն տեղից գալիս են Կանդահար։ Խանութները բացվում են և շրջականերից անդադար պաշարեղէն են բերում։ Կանդահարը իր սովորական պատկերն է ստանում։ Բնակիչները վերադառնալով, իրանց գոյքը նոյն դրութեան մէջ են գտնում, ինչպէս և թողել էին։ Մի քանի տներ միայն կողոպտված են, մեծ մասը մնացել է առանց ձեռք տալու և բնակիչներին այդ հանգամանքը չափազանց զարմացնում է։ Էյուբ-խանը, ինչպէս յայտնի է, մտադիր էր արևմտեան Աֆգանիստանի մէջ ընդհանուր ապստամբութիւն ծագեցնել և նրա այդ փորձը կատարեալ անաջողութեան հանդիպեցաւ։ Նրա լրտեսներ ամեն տեղ դրդում էին բնակիչներին ապստամբվել և կոտորել անհաւատներին. ազգաբնակութիւնը չը հետևեց այդ յորդորներին։ Էյուբ-խանի զօրքերի մեծ մասը սպանված է, որովհետև կուռի դաշտը դեռ հիմա էլ դիակներով է ծածկված։ Այդ յաղթութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործեց քաղաքի բնակիչների վրա։ Այժմ նրանք աւելի մեծ յարգանքով են վերաբերվում դէպի մեր զինուորները։ Ասում են, որ Էյուբ-խանը շարունակում է անընդհատ փախչել դէպի Հերատ։ Նպատակը հաւատացնում էին, որ նրա բանակի մէջ ռուսներ կային։ Նրանց մասին մինչև այժմ ոչինչ չը կարողացանք իմանալ։

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

ԱԽԱԼՑԽԱ. Լ. Շատ ցաւում ենք, որ ձեր նամակը չենք կարող տպել, որքան էլ համակրական կէտեր ունենայ։ Բայց մենք մարդիկների անձնական կեանքի մասին գրուածներ չենք տպում։ Խնդրում ենք մի հետևեցէք այն մարդկանց օրինակին, որոնք սկզբունքներ յայտնել ուզենալով, իրանց թշնամիների անձնական կեանք են արատաւորում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑԻՑ

ԻԳԴԻՐ, 14 սեպտեմբերի։ Երէկ ստացվեցաւ լուր Վանից, որ Վասպուրականի մէջ հայոց զինված խումբերը միացան ասօրի լեռնաբնակների հետ, Մարշիմնի առաջնորդութեամբ։ Հայոց խումբերի առաջնորդը և Մարշիմնը միասին ստորագրեցին ապստամբական յայտարարութիւններ և շրջաբերականի պէս տարածեցին Հայաստանում։ Զանազան կողմեր ուղարկված են պնդապետաններ։ Մուշի կողմը մի քանի քիւրդ ցեղերը իրանց օգնութիւն են առաջարկում հայոց զինված խումբերին։

ՄԻԶԱԶԳԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 սեպտեմբերի։ «Правит. Вѣстн» լրագիրը հաղորդում է, որ զնդապետ Բարանով նշանակված է Կոֆնոյի նահանգապետի պաշտօնակատար։ «Новое Время» լրագիրը ըսել է, որ ի նկատի ունենալով Չինաստանի հետ պատերազմ բացվելու կարելութիւնը, ռուսաց կառավարութիւնը ծախսել է Թուրքեստանի զօրքերը կազմակերպելու համար 5 միլիոն, զինուորական նաւատորմը Խաղաղ ովկիանոսը ուղարկելու համար մօտ 3 միլիոն, Վլադիվաստոկի և Մովզբեայ նահանգի միւս տեղերը ամրացնելու համար 3 միլիոն։

ՓԱՐԻԶ, 12 սեպտեմբերի։ Նոր մինիստրութիւնը կազմված է։ Մինիստրութեան խորհուրդի նախագահ նշանակված է Ֆերրի, լուսաւորութեան՝ Բարտելեմի, արտաքին գործերի՝ Սենտաֆոր, ծովային՝ Կուլէ, հասարակական աշխատանքների՝ Սադի-Կարնո, մինիստրական միւս պաշտօնները անփոփոխ մնացին։

ԼՕՆԴՈՆ, 12 սեպտեմբերի։ Կեպտաունից հեռագրում են, որ 1200 բասուտները յարձակվեցին Մագալեսմուկի վրա և 5000 Մաթեսանգի վրա, բայց յետ մղվեցան։

ՍԿՈՒՏԱՐԻ, 11 սեպտեմբերի։ Ծովապետ Սէյմուր դիմեց Դուլցինիոյի մէջ եղած ալբանցիներին և Թիւրքաց իշխանութեանը, պահանջելով անյապաղ դատարկել քաղաքը և Զերնոգորցիներին յանձնել։ Բիզա-փաշա շատ քիչ եռանդ է ցոյց տալիս։ Այսօր Չերնոգորցիները մտեցան Դուլցինիոյին ու այսօր իսկ Սէյմուր «Թելիցօն» նաւով գնաց Կատարրո, իսկ այնտեղից ուղևորվեցաւ Ցեռինիէ։

ԲԱԳՈՒԶԱ, 14 սեպտեմբերի։ Ծովապետ Սէյմուր Հրամայեց նաւատորմին պատրաստ լինել երկուշաբթի օրը ուղևորվելու համար։

ՓԱՐԻԶ, 14 սեպտեմբերի։ Արտաքին գործերի մինիստրը դիմեց Ֆրանսիայի հաւատարմատարներին օտար պետութիւնների մօտ մի շրջաբերականով, որի մէջ նա ի միջի այլոց յայտնում է, թէ նոր մինիստրութիւնը ոչինչով չի փոփոխի նախկին մինիստրութեան արտաքին քաղաքականութիւնը։

ԲԱԳՈՒԶԱ, 13 սեպտեմբերի։ Այստեղ հասաւ ծովապետ Սէյմուր։ Բիզա-փաշայի հետ բանակցութիւնները ընդհատված են։ Նաւատորմից գործողութիւնների սկիզբը Դուլցինիոյի դէմ անփախչելի է։ Ալբանական միութիւնը սպառնում է, որ եթէ միացեալ նաւատորմը թշնամական գործողութիւններ կը սկսի Դուլցինիոյի դէմ, Ալբանիայի մէջ եղած հիւպատոսները կը բռնվին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 սեպտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 94 ր. 50 կ., երկրորդ 92 ր. 37 կ., երրորդ 93 ր. 35 կ., չորրորդ 92 ր. 37 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 220 ր. 75 կ., երկրորդ 216 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 90 ր. 75 կ., երկրորդ 90 ր. 75 կ., երրորդ 90 ր. 75 կ., ոսկի 8 ր.։ Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդոնի վրա արժէ 24,61 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա 210 մարկ, 25 պֆ., փարիզի վրա 200 ֆր. 50 սանտիմ։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

digitised by A.R.A.R.@